

Bir Osmanlı Saray Düğününe Türkistan ve İran’dan Gönderilen Hediye

Gifts from Turkistan and Iran to an Ottoman Imperial Festival

Ayhan PALA*

Özet

Osmanlı padişahlarının kızlarının evlenmesinde ve şehzadelerin sünnetlerinde düzenlenen düğünler Osmanlı hükümdarının hem tebaasına hem de komşu ülkelerin hükümdarlarına azametini ve şevketini gösterme maksadını güdüyordu. Saray düğünleri, cülus merasimi ve barış görüşmeleri gibi vesilelerle Türkistan ve İran’dan gönderilen hediyeler gönderen ülkenin kültür ve sanatına ait yüksek kaliteli sanat eserleri arasından seçiliyordu. Bunlar daha çok değerli halı ve kumaşlar ile din ve edebiyat kitaplarıdır. Hediye olarak seçilen kitaplar Türkistan ve İran saraylarının kültür seviyesini göstermektedir. Bu ülkeler arasındaki yakın temaslar sonucunda Firdevsî’nin Şehname’si, Genceli Nizamî’nin Hamse’si, Hafız Dîvanı, Molla Camî’nin eserleri kültür yaklaşmasını sağlamıştır. Bu eserler ve benzerlerinin 1675 Şenliğinde Osmanlı idarecileri tarafından da hediye olarak verildiği görülmektedir. 1582 Şenliğinde, Özbek Hanı Abdullah Han’ın Osmanlı sarayına bir Osmanlı şairi olan Fuzulî’nin Şah u Geda mesnevîsini, İran Şahının da Fuzulî’nin Leyla vü Mecnun adlı eserini göndermesi kültür temasının ve yaklaşmasının dikkate değer misalleridir. Bu makalede Osmanlı padişahı III. Murad’ın şehzadesi Mehmed için 1582 yılında İstanbul’da yapılan saray düğününe Türkistan ve İran’dan gelen misafirler ve getirdikleri hediyeler değerlendirilecek ve bu düğünün Osmanlı şenliklerinin en muhteşemi olduğu üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, düğün, şenlik, hediye, Türkistan, İran.

Abstract

The weddings organized in the marriage of the daughters of the Ottoman sultans and the circumcisions of the princes aimed to show the magnificence

---

*Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, aypala@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9051-6339.

and zeal of the Ottoman ruler to both his subjects and the rulers of the neighboring countries. Gifts sent from Turkestan and Iran on occasions such as palace weddings, accession of throne ceremonies and peace talks were selected among high-quality artworks belonging to the culture and art of the sending country. These are mostly valuable carpets and fabrics and books on religion and literature. The books chosen as gifts show the cultural level of the Turkestan and Iranian palaces. As a result of close contacts between these countries, the works of Firdevsi's Shahnameh, Ganjali Nizami's Hamse, Hafiz's Divan, and Molla Cami's works ensured cultural convergence. The fact that these books and similar ones were chosen as gifts by the Ottoman administrators in the 1675 Festival shows this. In the 1582 Festival, the Uzbek Khan Abdullah Khan's sending the Ottoman poet Fuzuli's Shah u Geda masnavi, and the Iranian Shah's Fuzuli's Leyla vü Mecnun sending to the Ottoman palace are remarkable examples of the cultural theme and rapprochement. In this article, guests from Turkistan and Iran and the gifts they bring to the palace wedding held in Istanbul in 1582 for Mehmed, the prince of Ottoman sultan Murad III, will be evaluated and it will be emphasized that this wedding is the most magnificent of the Ottoman festivities.

Keywords: Ottoman, wedding, festival, gift, Turkestan, Iran.

Hediye âdeti tarih boyunca bütün toplumlarda görülmektedir. İnsanların birbirlerine karşı nezaket, hürmet ifadesi, gönül alma gibi çok çeşitli maksatlarla uygulanan bu âdetin siyasetin bir unsuru olarak diplomaside kullanılması da yaygındır. Orta Çağ Türk devletlerinde tâbi ve metbû devletler arasında hürmet, zafer kutlama, hâkimiyeti tanıtma gibi vesilelerle hediye alınıp veriliyordu (Ersan, 1999, s. 65). Eski Türk toplumlarında da bu âdetin yaygın olarak kullanıldığını biliyoruz. Divânü Lugati't-Türk'te hediye ile ilgili *açığ*, *boşuğ* ve *but* kavramları yer almaktadır (Kâşgarlı, 2013, s. I/63, III/120). Çin kaynakları Göktürlere gönderilen ve onlardan gelen hediyelerden bahsetmektedirler (Chavannes, 2013, s. 56; Mau-Tsai, 2019, s. 178). Orhun abidelerinde Çin'den hediye olarak gönderilen altın, gümüş ve ipekli kumaşlardan bahsedilmektedir (Tekin, 1998, s. 57). Selçuklu devrine ait Nizâmü'l-mülk'ün Siyasetname'sinde de hediye ile ilgili olarak *sılat*, *saçı* ve *hilat* kavramları geçmektedir. Ayrıca eserin bir bölümü hediye konusuna tahsis edilmiştir (Nizâmü'l-mülk, 1982, s. 39, 70, 74, 79, 114, 124, 150, 180, 224, vb.). Türkiye Selçukluları'nda hükümdara pîşkeş adı altında hediye verilmesi âdeti vardı. Hükümdarın devlet merkezi olan Konya'ya geldiğinde kendisine hakk-ı kudûm denen pîşkeşin verilmesi kanundu (Uzunçarşılı, 1970, s. 66). Türkiye Selçukluları hükümdarlarının komşu devlet hükümdarlarıyla olan hediye teatisinde daha çok at, altın ve gümüş eşya, mücevher ve değerli kumaşlar kullanıldığı görülmektedir. Gulam ve cariyeye de hediyeler arasında yer almaktadır (Ersan, 1999, s. 76-77).

Hediye âdetinin ilk devirlerden itibaren Osmanlı Devleti'nde de yaygın olarak yaşadığını biliyoruz. Fatih Kanunnamesi'nde pîşkeş hakkında yer alan hükümler bu âdetin resmî mahiyeti hakkında fikir vermektedir (Fatih Sultan Mehmed, 2018, s. 21, 22). Pîşkeş esasen hükümdarlara ve yüksek sınıftan devlet idarecilerine sunulan hediye demektir (Karaca, 2007, s. 294). Ayrıca düzenli vergi ya da haraç, hükümdar tarafından eyalet valileri ve yüksek idarecilere yüklenen arızî vergi anlamlarına gelmektedir. Eyalet valileri ilk atanmalarında padişaha pîşkeş takdim ederler ve bunu her yıl Nevruz'da tekrarlarlardı (Turan, 2002, s. 60). Elçilerin de geldiklerinde pîşkeş vermesi âdeti. Elçilerin hediyeleri Divan-ı Hümayun'un ardından elçinin arza girişi sırasında sunulurdu (Karaca, 2007, 294). Osmanlı Devleti'nde hediyein kullanıldığı alanlar şu şekilde sıralanmaktadır: Cülûs, cenaze, valide alayı, kılıç kuşanma merasimi, elçi kabulü, ulufe ihracı, askerî sefer, çayır ve koru-yı hümayun mahsulü sunumu, otluk ambarı dolması, bahçe mahsulü sunulması, donanmalarda, tayin, ibka ve azillerde, hazine irsalinde, Cuma selamlığında, türbe ziyaretinde, Hırka-i Saadet ziyaretinde, Surre-i hümayun ihracında, hac dönüşünde, kandil gecelerinde, bayramlarda, Kur'an-ı Kerim hatim töreninde, şehzade ve sultan doğumlarında, bed-i besmele merasiminde, göç-i hümayun ve biniş-i hümayunda, halvetlerde, düğünlerde, Nevruz'da, Nisan yağmuru ve buhur suyu sunumunda, av seferlerinde, ziyafetlerde, ziyaretlerde, karşılamalarda ve hasta ziyaretlerinde (Açıkgöz, 2012, s. 47-180; Açıkgöz, 2018, s. 287-300).

Osmanlı padişahlarının siyasî güçlerini rakibi olduğu devletlere göstermek için kullandığı vasıtalarından biri de kızlarının evlenmelerinde ve şehzadelerinin sünnetlerinde düzenlenen düğünlerdi (Âşık Paşazâde, 2007, s. 422). Bu düğünlerde padişahın tebaası çeşitli şenliklerle ve ziyafetlerle memnun ediliyor ve padişaha bağlılıkları güçlendirilmek isteniyordu. Düğünlere Osmanlı idarecileri ve yabancı ülkelerin hükümdarları davet ediliyorlardı. Hiçbir masraftan kaçınılmadan yapılan bu düğünler Osmanlı Devleti'nin bunalımlı dönemlerinde halkın çeşitli sıkıntılarını geçici de olsa unutup ferahlamasına vesile oluyordu. Bu şenliklerde devlet adamları, âlimler, şairler, kadılar ve halk davet edilir, türlü türlü eğlenceler düzenlenirdi (Korkmaz, 2004, s. 19-22; And, 1982, s. 8-9; Babinger, 2003, s. 34; Baudier, s. 63). 1582 şenliğinde olduğu gibi bu düğünlere bazen yabancı devletlerin hükümdarları ile Osmanlı Devleti'ne tâbi Eflâk ve Boğdan voyvodaları ve Erdel hâkimi de davet edilirdi. Osmanlı düğünlerine davet edilenler kıymetli hediyeler getirirlerdi. Bunlar gönderenin düğün sahibine gösterdiği saygının ifadesi olarak kabul edilirdi.

Çeşitli kaynaklarda verilen bilgiler Osmanlı düğünlerinin içinde en gösterişlisinin III. Murad'ın şehzadesi Mehmed için 1582 yılında İstanbul'da

yapılan saray düğünü olduğunu göstermektedir. Bu düğün için düzenlenen şenlikler 52 gün ve gece devam etmiştir. Bu makalede incelediğimiz 1582 şenliği çeşitli araştırmalarda ve tez çalışmalarında ele alınmıştır. Surnameler üzerinde yapılan bazı çalışmalarda da bu şenlik tasvir edilmiştir. Hediye kültürü alanında yapılan çalışmalar da bu konuyu anlamak için değerli bilgiler verirler. Bunların her birini değerlendirmek bu makalenin sınırlarını aşacağından burada isimlerini zikretmekle yetiniyoruz.¹

¹ M. Arslan. (1999). Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi; M. Arslan. (2000). 1675 Edirne Şenliği Üzerine Üç Önemli Eser ve Bu Eserlerdeki Hediyeler Bölümü, Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri. İstanbul: Kitabevi, 575-591; M. Arslan. (2002). Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü, Türkler. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca (Ed.). Ankara: Yeni Türkiye, 11, 871-886.; M. And. (1959). Kırk Gün Kırk Gece: Eski Donanma ve Şenliklerde Seyirlik Oyunları. İstanbul: Taç; M. And. (1982). Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı; N. Atasoy. (1973). III. Murad Şehinşahnamesi, Sünnet Düğünü Bölümü ve Philadelphia Free, Library'deki İki Minyatürlü Sayfa. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı, V, 358-387; N. Atasoy. (1997). Surname-i Hümayun: Düğün Kitabı. İstanbul: Koçbank; O. Ş. Gökyay. (1986). Bir Saltanat Düğünü. Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık-1, İstanbul, 21-55; F. Ü. Açıkgöz. (2012). XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; F. Ü. Açıkgöz. (2020). Osmanlıda İktidarın Meşruiyeti Bağlamında 1582 Şenliğinde Esnaf Geçitleri, Tarih ve Gelecek Dergisi, 6/4, 1356-1368; T. I. Durmuş. (2017). Surnamelerde Kaydedilen Hediye Kitaplar Üzerinden Osmanlı Edebiyatına Dair Düşünceler. Ahmet Kartal; Mehmet Mahur Tulum (Ed.). Mertol Tulum Kitabı içinde (s. 313-325). İstanbul: Sivrihisar Belediyesi; G. E. Korkmaz. (2004). Sûrnâmelerde 1582 Şenliği. (Yayımlanmamış Master Tezi). Bilkent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; D. Terzioğlu. (1995). The Imperial Circumcision Festival of 1582: An Interpretation. Muqarnas: An Annual on Islamic Art and Architecture, 12, 84-100; S. Tansuğ. (1993). Şenlikname Düzeni. İstanbul: Yapı Kredi; H. Uran. (1942). Üçüncü Sultan Mehmed'in Sünnet Düğünü. İstanbul: Kâatçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi; R. E. Stout. (1966). The Sur-i-Hümayun of Murad III: A Study of Ottoman Pageantry and Entertainment. (Dissertation). Ohio State University, Columbus; Ş. Boyraz. (1994). Surnâme-i Hümayun'da Folklorik Unsurlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri; Ş. Boyraz. (1995). İlk Mensur Sûrnâme Müellifi: İntizâmî. Türklük Bilimi Araştırmaları, 1, 227-231; H. Reindl-Kiel. (2009). Power and Submission: Gifting at Royal Circumcision Festivals in the Ottoman Empire (16th-18th Centuries), Turcica, 41, 37-88; M. Oku. (2013). A Historical Study on the Royal Festivities in the Ottoman Empire: The Case of Circumcision Festival in 1582. (Dissertation, in Japanese). Graduate School Arts and Letters. Meiji University,

Bu makalede Osmanlı düğünleri hakkında kısa bilgi verildikten sonra III. Murad'ın düzenlediği düğün şenliği ve bu şenlik vesilesi ile Türkistan ve İran'dan gelen misafirler ve getirdikleri hediyeler değerlendirilecektir. Bu çerçevede, getirilen hediyelerin neler olduğu bildirildikten sonra bu hediyelerin Osmanlı kültür tarihi ve Osmanlı – İran rekabeti bakımından taşıdığı anlam üzerinde durulacaktır. Bu değerlendirmede ana kaynaklarımız, Osmanlı tarihleri ve bu düğünleri tasvir etmek için yazılan surnameler olacaktır. Ayrıca bu düğünler hakkında yapılan araştırmalardan da yararlanılacaktır.

Osmanlı tarihinin ilk devirlerinde şehzadeler komşu devletlerin hanedanlarından kızlarla evlendiriliyorlar ve bunlar için düğünler yapılıyordu. Bu düğünlere komşu devletlerin hükümdarları da davet ediliyordu. Âşık Paşazade Germiyanoglu'nun kızı Sultan Hatun'un Osmanlı padişahı I. Murad'ın şehzadesi Yıldırım Bayezid ile evlendiği düğünü tasvir ederken davet edilenleri de sayar: *"Ol Germiyanoglu'nun kızı didüğümüz Sultan Hatun'dur kim oğlu Yıldırım Han'a alivirür. Çünkim düğünün esbâb-ı bî-kusur müheyya ve müretteb oldı, andan sonra etrafun beglerine okuyıcılar göndürdiler. Karamanoglu'na ve Hamîdoglu'na ve Menteşeoğlu'na ve Saruhanoglu'na Kastamonı'da İsfendiyâr'a ve Mısır sultanına bunların cemî'sine okuyıcı göndürüp okıdılar."* (Âşık Paşazâde, 2007, s. 328-329). Evlenme düğünleri gibi şehzadelerin sünnet düğünleri de devletin gücünü ve ihtişamını göstermesi için bir vesile olarak kullanılıyordu. Bu düğünler içerisinde, I. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, III. Murad, IV. Mehmed, III. Ahmed, II. Mahmud ve Abdülmecid'in, şehzadeleri için yaptırıldıkları düğünler en gösterişli olanları olarak bilinmektedir (Arslan, 2002, s. 871).

I. Murad'ın oğlu Bayezid'in evliliği için düzenlediği düğün için davet edilenler, Osmanlı Devleti'nin komşuları olan bazı devletler ile Anadolu beyliklerinin hükümdarları idi. Düğüne davet edilenler kaynağın ifadesine göre

---

Chiyoda; M. Oku. (2104). *Sûr-ı Hümâyûn'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî Kültürü: 1530 Şenliği ile 1582 Şenliği'nin Mukayesesi*, CIEPO 19: Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları, 937-944; M. Oku. (2017). *Late Sixteenth-Century Procurement of Personnel and Material Necessities for the Sur-i Hümayun: The 1582 Ottoman Royal Festival in Istanbul*, *Archivum Ottomanicum*, 34, 49-62; Ocak, D. (2006). XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; F. Özaba. (2020). *Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Devleti ve Buhara Emirliği Arasındaki Hediyeleşme / In the Light of Archive Documents Gift Exchange Between Ottoman Empire and Bukhara Emirate*. *Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 1, 197-215; E. Rahimov. (1995). *Safevîlerin Türkiye'ye Hediye Gönderdiği Kitaplar*. *Türk Kültürü*, 33(386), 344-352.

“Eyü atlar ve katarlar-ıla develer ve enva’ dürlü ‘acayibler ve garayibler getürdiler ve her gelen kişi getürdüğini ‘âdet üzerine pîşkeşlerin çekdiler ve mertebesine göre oturdılar.” Aynı kaynağa göre, bu düğünde akıncı beyi Evrenos Gazi yüz kul, yüz bâkire cariye, altın ve gümüş paralar ile dolu gümüş tepsiler, gümüş maşraba ve ibrikleri hediye olarak getirmişti (Âşık Paşazâde, 2007, s. 329).

Osmanlı saray düğünlerinde ve cülus tebriki gibi başka vesilelerle, Türkistan ve İran hükümdarları ve idarecilerinden gelen hediyeler arasında Kur’an-ı Kerim ve edebî eserler mühim bir yer işgal ederdi. Bu gibi vesilelerle kitap hediye edilmesi aynı zamanda bu ülkeler arasındaki rekabetin bir göstergesidir. Sanat himayesini de içine alan kültür faaliyetleri, birbirleriyle her alanda rekabet eden saraylarda mühim bir unsur olarak öne çıkmakta, siyasî mücadele, edebiyat, minyatür ve mimarîyi de ihtiva eden sanat alanlarında saray patronajı yarışı ile desteklenmektedir. Şüphesiz Türkçe, Arapça ve Farsça divan sahibi sanatkâr bir hükümdar olan III. Murad gibi padişahlar için bu hediyeler çok değer taşımaktaydı. Bu hediyeleri gönderenlerin bu hususu da göz önünde tuttuğu açıktır. (Subtelny’den aktaran Durmuş, 2014, 72-73.) Bu gibi değerli hediyelerin, gönderenlerin yüksek zevkini göstermekle birlikte sulh için vesile olarak görüldüğü de anlaşılmaktadır (Kütükoğlu, 1960, s. 1; Rahimov, 1995, s. 344; Açıkgöz, 2012, s. 50).

1568 yılında Şah Tahmasb’ın elçisi olarak İstanbul’a gelen Şah Kulu Han Sultan II. Selim’e muhteşem bir sultan çadırı ve Şah Tahmasb için hazırlanmış bir Şahname’yi hediye olarak takdim etmişti (Uluç, 2006, s. 481-482). III. Sultan Murad’ın cülusu münasebetiyle İran elçisi olarak İstanbul’a gelen Şah Kulu Sultan’ın oğlu Muhammedî Sultan, hediye olarak 50 cilt minyatürlü kitap getirmişti. Bu kitaplar, kendi devirlerinin nadir hat ustaları olan Mevlâna Sultan Ali, Mevlâna Mir Ali, Hacı Mahmud Seyavuşanî, Sultan Muhammed Handan, Sultan Muhammed Nûr, Kasım Şadişah ve Zinet tarafından yazılmış kitaplardı (Rahimov, 1995, s. 347). Bu çok değerli kitapların Türkiye’ye verilmesine itiraz edilmesi üzerine Şah Tahmasb’ın “bize sulh gerek” diyerek kararında ısrarlı olması, hediye gönderilmesinin arkasında yatan sebepler arasında siyasî hedeflerin de bulunduğunu göstermektedir. 1589 yılında aynı düşünce ile Şah Abbas da kalabalık bir elçi heyetini değerli hediyelerle İstanbul’a göndermişti (Rahimov, 1995, s. 347-349).

Avusturya elçilik heyetinin protestan vaizi olarak İstanbul’da bulunan Stephan Gerlach, İran Şâhı I. Abbâs’ın elçisi olarak İstanbul’a gelen Tokmak Muhammedî Sultân’ın 13 Mayıs 1576 tarihinde maiyeti ile birlikte Divân-ı Hümâyûn’da kabul olunduğunu ve Padişaha başka hediyelerden başka, altın yaldızlı kaplar içinde 20 adet Kur’an-ı Kerim yanında tarih kitapları da hediye

ettiğini bildirmektedir (Gerlach, 2007, s. 339). Tokmak Sultan bunlardan başka Firdevsî'nin meşhur eseri *Şâh-nâme* ile muhtelif İran şairlerine ait 60 ciltten fazla dîvân ve bir kaç parça musavver murakka'ât² hediye etmiştir (Kütükoğlu, 1960, s. 6; Uluç, 2006, s. 482).

1590 yılında Osmanlı-Safevî barış görüşmeleri için İstanbul'a gelen İran heyetinin takdim ettiği hediyeler, Ferhad Paşa'nın doğu seferinin anlatıldığı Kitab-ı Gencine-i Feth-i Gence adlı gazavatnamede yer almaktadır. Bu bilgiye göre hediye listesinde on sekiz kitap bulunmaktadır. İran tarafından Osmanlı payitahtına gönderilen Safevî şehzadelerinden Haydar Mirza bin Hamza Mirza bin Muhammed Hüdebende, İstanbul'a gelirken bu hediyeleri yanında getirmiştir (Uluç, 2006, s. 487-490). Bu kaynağa göre hediye edilen kitaplar şunlardı: Üç nüsha Kelâm-ı Kadim (Kur'an), Firdevsî'nin Şehname'si, Nizamî'nin Hamse'si, Hakanî'nin Külliyyat'ı, Yusuf ve Züleyha, Hafız'ın Divan'ı, Nizamî'nin Sırlar Hazinesi, Hatifî'nin Heft Menzer'i, Hayyam'ın Rübailer'i, Şevahidün Nübüvvet, Cemşid ü Hurşid, Ehlî'nin Külliyyat'ı, Hülâsatü'l-Ahbar, Şeyh Sadî'nin Külliyyat'ı, Kitab-ı Murakka. Bütün bu kitaplar cilt ve tezhib ustaları tarafından hazırlanmış, bir kısmı mücevherlerle süslenmişti (Rahimov, 1995, s. 349). 1594 yılında İstanbul'a gelen Özbek elçisi Osmanlı sarayına iki Kur'an-ı Kerim, bir Nizamî Hamse'si ve bir Şehname hediye getirmiştir (İnal, 1973, s. 512).

Padişahlara, yakınlarına ve yüksek devlet idarecilerine hediye edilen kitaplar, onların kültür seviyelerini ve devrin zihniyetini anlama bakımından değerli bilgiler verir. Bu kitapların başında Kur'an-ı Kerim gelir. Kitab-ı Buharî gibi diğer dinî kitaplar ve İslâm kültürüne ait Nizamî, Molla Camî, Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Sadî, Hafız gibi şair ve yazarlara ait klasik eserler hediye olarak seçilmektedir. Firdevsî'nin Şehnamesi de hükümdarlara sunulan hediyeler arasında görülmektedir. Rusya'dan ve Avrupa ülkeleri hükümdarlarından gelen hediyeler arasında kitap bulunmaması dil ve kültür farkı ile izah edilebilir. İran Şahı ve Özbek Hanı gibi hükümdarların gönderdiği kitaplar hat, tezhib ve cilt sanatı bakımından da yüksek zevk mahsulü idiler. Bunlar hem gönderenlerin hem gönderilenlerin estetik seviyesine işaret etmektedirler (Durmuş, 2017, s. 318-323).

Osmanlı sarayına hediye edilen kitaplar arasında Farsça divanların çokluğu edebiyat dili olarak Farsçanın gücünü ve Osmanlı hükümdarlarının ve bu dille yazılmış eserlere verdiği değeri göstermektedir. Bugün Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde on altıncı yüzyıl Safevî dönemine tarihlenen iki yüz adet kadar resimli elyazması bulunmuş olması bu konuda bir fikir vermektedir (Uluç, 2006,

---

² Murakka'ât: İçinde güzel yazı örnekleri bulunan mecmualar, albümler (Ayverdi, 2010, s. 852).

s. 474). Bu kitapların bir kısmı 1514 yılında Çaldıran zaferinin ganimeti olarak Osmanlı sarayına girmiştir. Şüphesiz satın alma ve müsadere gibi başka yollarla temin edilen kitaplar da vardır. Meselâ Osmanlı Devleti'ne iltica eden Safevî şehzadeleri, beraberlerinde değerli kitapları hediye olarak getirmişlerdir (Uluç, 2006, s. 471, 477, 490-495).

1582 Sünnet Düğünü Şenliğinde Türkistan ve İran'dan Gönderilen Hediyeler

III. Murad'ın, oğlu Şehzade Mehmed için düzenlediği sünnet düğünü Osmanlı düğünlerinin en muhteşemi olarak bilinir (Purgstall, 1985, s. 2095; Leunclavius, 2019, s. 271; Terzioğlu, 1995, s. 84, 96.). Şenliği tasvir eden bir sûrname yazan Ferahî'ye göre *"Bu sûr-ı hümâyûnı dide-i devrân devr-i Âdem'den beri görmemiştir."* (Özdemir, 2016, s. 47). Avrupa'nın birçok devletleri bu şenliğe temsilciler göndermişlerdi. Ferahî'ye göre şenliğe on iki ülkenin elçisi katılmıştır (Özdemir, 2016, s. 70). Gelenlerin bazıları ve şenliğe şahit olan bazı seyyahlar gördüklerini ve duyduklarını ayrıntıları ile yazmışlardır. Bunlardan en ayrıntılısı Alman İmparatorluğu elçisinin heyetinde bulunan Breslau'lu asillerden Haunolth'un yazdıklarıdır. Leh heyetinden George Lebelki, 1584 yılında İstanbul'da bulunmuş olan Leunclavius, Avusturyalı seyyah Lubenau, Fransız seyyah Jean Palerne (1557-1592) ve Fransız tarihçi Baudier şenliği tasvir edenler arasında sayılabilir. Bunlardan Leunclavius, Haunolt'un kendisine verdiği bilgilere dayanarak bu şenliği anlatır (Korkmaz, 2004, s. 49-51; And, 2019, s. 145.) Solakzade, Peçevî, Selanikî gibi Osmanlı tarihçilerinde de bu düğün hakkında bilgiler vardır. Seyyid Lokman şenliği minyatürlerle tasvir etmiştir (Terzioğlu, 1995, s. 84). Osmanlı sûnamelerinden Âlî'nin Câmiü'l-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr'u ile Ferahî'nin ve İntizamî'nin Sûrnâmeleri de bu düğünü anlatır. Bu kaynaklara dayanılarak Hammer gibi sonraki tarihçiler ve başka araştırmacılar da bu düğünü tasvir etmişlerdir (Baudier, s. 68-72; Purgstall, 1985, s. 2095-2104).

III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in sünneti için tertiplendiği bu düğünü XVI. asrın ünlü tarihçisi Gelibolulu Mustafa Âlî, Câmi'ü'l-Buhur Der Mecâlis-i Sûr adlı sûnamesinde manzum ve mensur olarak anlatmıştır. Âlî'nin eserinde, Osmanlı padişahına yabancı devletlerin gönderdiği hediyeler de tafsilatlı olarak yazılmaktadır. Düğünden bir yıl önce davetiye gönderilenler arasında o sırada Halep'te timar defterdarı olarak vazife yapan Gelibolulu Mustafa Âlî de vardır. Gelibolulu Mustafa Âlî, kendi ikbali için de bir vesile olarak gördüğü bu davete icabet ederek, şenliği ayrıntılı olarak anlatan bu eseri yazmıştır.

Kaynakların verdiği bilgilere göre, sünnet düğünü için padişah tarafından dört bir tarafa davet mektupları gönderilmiştir. İstanbul şehrinde elçileri

bulunan dünyanın bütün hükümdarları şenliğe davet edilmişler, davet mektubu alanlar, makam, mevki ve güçlerine göre hediyelerle düğüne icabet etmişlerdir. Düğüne davet edilenler arasında Acem Şah'ı Muhammed Hudâ-Bende, [Avusturya] Çesarı, Fransa kralı, Fas ve Hint melikleri Venedik ve Dubrovnik Beyleri, Eflâk, Boğdan ve Erdel Voyvodaları, Özbek Hanı Abdullah Han, Tatar [Kırım] Hanı Muhammed Han, Fas ve Merakeş Sultanları bulunmaktadır (Gelibolulu, 1996, s. 23-35; Leunclavius, 2019, s. 271; Peçevî, 1283, s. 71-74; Purgstall, 1985, s. 2098).

Âlî, eserinde davet edilenlerin getirdikleri hediyelerin bir dökümünü vermektedir. Buna göre Mekke Şerifi, Özbek Hanı Abdullah Hân, Tatar hanı Muhammed Han, Acem Şah'ı Muhammed Hudâ-Bende, onun oğlu Mirza Hamza Bin Hudâ-bende padişaha hediyeler gönderenler arasında sayılmaktadırlar. İran elçisi İbrahim Han kendi hediyelerini de getirmiştir. Acem Şahı ve annesi ayrıca Padişahın annesine de hediyeler göndermişlerdir. Bunlardan başka Acem Şahı Padişah haremine, Şahın kız kardeşi ise saray hizmetçilerine hediyeler göndermişlerdir (Gelibolulu, 1996, s. 23-28). Âlî, bundan sonra vezir-i azam ve vezirlerin, beylerbeyilerinin, yüksek idarecilerin, Venedik ve Dubrovnik Beylerinin, Boğdan, Eflak ve Erdel voyvodalarının, İstanbul patriğinin ve İstanbul Yahudilerinin hediyelerini yazar (Gelibolulu, 1996, s. 28-36).

Âlî'nin verdiği bilgiye göre, “Özbek hânı Hân Abdullah davet mektubunu alınca bir elçi ile, beraberinde, altın yaldızlı hatt-ı Yâkut ile yazılmış, ciltli ve kılıflı iki Kur'ân-ı Kerim, ciltlenmiş halde süslü ve resimli Fuzûlî'nin (ö. 963/1556) Şâh u Gedâ mesnevîsi, altmış üç kutu içinde müşk-i Tatar³, yedi deste miktarı has sammur, dokuz altın levhadan ibaret hediyelerini göndererek, padişahın hizmetinde olduğunu bildirir.” (Gelibolulu, 1996, s. 23). Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan bir pişkeş defterinde bu hediyelerin kaydedildiği görülmektedir. Ancak hediyeler arasında Fuzûlî'nin kitabı yoktur (TS.MA.d, D. 9614, v. 9a).

Âlî, Acem Şahı Muhammed Hudâ-Bende'nin Padişaha ve oğlunun da Şehzadeye gönderdiği hediyeleri de şöyle sıralar:

“Altı kalem üzere bir Kur'ân-ı Kerim, bir Şâh-nâme (Firdevsi, ö. 1020), cildi ve yazısı altın yaldızlı Hulâsatü'l-Ahbar (Hând-mir Gıyâsü'd-Dîn Muhammed, ö. 904/1498), Bihzad (ö. 1537) tarafından nakşedilmiş, Nizâmî (ö. 611/1214)'nin Hamsesi, bir aded Hâcû-yı Kirmânî (ö. 753/1372)'nin külliyyâtı, bir aded Sultan Hüseyin (ö. 1507) Dîvânı, bir aded İskender-nâme, bir aded Şirazlı Hâfız (ö.

³ Müşk-i Tatar: Bir misk türü.

1390) *Dîvânı, bir aded Leylâ vü Mecnûn (Fuzûlî)'dan ibaret toplam onsekiz aded kitap ile, üç kenarı altın işlemeli dokuz top kumaş, Yezdî ve Horasânî yedi seccade, yedi renkli bir takım keçe, bir yapuk⁴, resimli ve altın işlemeli bir perde, içi pad-zehr⁵ dolu altın bir hokka, Çin yapımı üç büyük kâse*” (Gelibolulu, 1996, s. 24).

Topkapı Sarayı Arşivinde bu düğünde vezir-i âzam, eyalet valileri, saray ağaları, defterdarlar ve diğer devlet idarecilerinin verdikleri hediyeleri bildiren dört defter bulunmaktadır (TS.MA.d 5649; TS.MA.d 7856 (iki defter); TS.MA.d 9614). İncelediğimiz bu defterlerde İran Şahı Muhammed Hudâ-Bende'nin hediyelerinin kaydedilmemiş olduğu görülmektedir. Saraya gelen bütün pîşkeşlerin muntazaman defterlere kaydedildiğini bildiğimizden, İran Şahı'nın hediyelerinin başka bir deftere kaydedildiğini düşünüyoruz. Ancak bu defteri Topkapı Sarayı Arşivi kataloglarında göremiyoruz.

Topkapı Sarayı koleksiyonundaki Şiraz üslubunda hazırlanmış Hüsrev-i Dehlevî'ye ait Hamse ile Molla Câmî'nin Yusuf ile Züleyha'sının 1575 civarına tarihlenebilen bir nüshasında H. 990 (1582) tarihli “*Şah'dan gelen kitabdır*” notu bulunmaktadır. Bu bilgiden bu kitapların 1582 yılında yapılan Şehzade Mehmed'in sünnet düğününe Safevî Şahı Muhammed Hüdabende'nin elçisi İbrahim Han tarafından getirilen on sekiz kitabın arasında bulunduğunu anlıyoruz (Uluç, 2006, s. 500).

İran'dan Şah'ın oğlu Mirza Hamza ise, altın yaldızlı bir Kur'ân-ı Kerim, Mîr Ali hattı yer yer resimli bir *cönk*⁶, bir aded Nizâmî'nin Hamse'sini göndermiştir. İran'dan elçi olarak gelen İbrahim Han da kendi adına, bir Kelâm-ı Kadîm, bir Şeh-nâme, iki çift ipek halı seccade, yedi aded kınız sız kılıç, birer top fersâyî⁷ ve dârâyî⁸ kumaş hediye etmiştir. Âlî'ye göre Acem Şah'ından Padişahın annesine gelen hediyeler ise, madenî kılıf içinde bir Mushaf, altın bir kap içinde pâd-zehr, dokuz takım madenî mumya⁹, dokuz takım ipek, iki çift ipek halı seccade olarak zikredilmektedir. Şah'ın annesi Padişah'ın annesine, tezyin edilmiş bir Kelâm-ı Kadîm, iki büyük halı, yeni bir kılıf içinde pad-zehr, biri uzun biri geniş iki uzun ipek halı, dokuz top atlas kumaş hediye göndermiştir. Han'ın elçisinin

⁴ Eyerin altına konulan belleme; at zırhı (Gökyay, 1986, s. 55).

⁵ Pad-zehr: panzehir.

⁶ Cönk: Boyu eninden uzun olup uzunlamasına açılan yazma halk şiiri mecmuası (Ayverdi, 2010, s. 202).

⁷ Fersâyî: Bir tür İran kumaşı.

⁸ Dârâyî: Bir cins al ipek kumaş (Gökyay, 1986, s. 53).

⁹ Mumya: İran'da Şiraz bölgesinde bir dağdan çıkan madenî tuz. Çok değerli bir deva (Gökyay, 1986, s. 54).

hediyeleri, bir Kelâm-ı Kadîm, altın düğmeli mahramalar¹⁰, iki elbiselik süslü kadife, pamuktan mamul kumaşlar olarak kaydedilmiştir (Gelibolulu, 1996, s. 26-28).

Acem Şahı bunlardan başka Padişah Haremi için de hediyeler göndermiştir. Bunlar, iki çanta dolusu firuze hâkî, işlenmiş hokkadan pâd-zehr-i safî, renkli dokuz atlas ile dokuz kemha¹¹, süslenmiş dokuz takım kalıçe¹² olarak zikredilmiştir. Şahın kız kardeşi ise, saray hizmetçilerine, süslenmiş bir kutu içinde bir tomar kitap, altın kap içinde pâd-zehr, renkli dokuz atlas kumaş, iki nakışlı halı göndermiştir (Gelibolulu, 1996, s. 27-28).

Seyyid Lokman, bu düğünü minyatürlerle tasvir eden Şehinşahname'sinde, 1582 yılındaki Şehzade Mehmed'in 52 gün süren bu sünnet törenine katılmak üzere Osmanlı başkentine gelen İran elçisi İbrahim Han'ı tasvir eden iki resim yapmıştır. Bunlardan birinde elçi, Safevî Şahı ve hanedan mensuplarının yolladığı hediyeleri sunmaktadır. Bu resimlerde İran Şahının hediyelerinin takdimi tasvir edilmektedir. Bu resimlerde heyetin en başındakilerin ellerinde büyük boyutlu kitaplar taşıdıkları görülmektedir (Uluç, 2006, s. 486-487).

1582 yılında III. Murad'ın şehzadesi Mehmed için İstanbul'da düzenlenen saray düğünü gerek çağdaşları gerekse sonraki tarihçiler tarafından Osmanlı şenliklerinin en muhteşem, en uzun süre devam eden sünnet düğünü, hatta bazılarınca dünya tarihinin en muhteşem şenliği olarak görülmüştür (Purgstall, 1985, s. 2095; Leunclavius, 2019, s. 271; Nutku, 1987, s. 1,23; Stout, 1966, s. 48; Terzioğlu, 1995, s. 84, 96; Özdemir, 2016, s. 47; Arslan, 2002, s. 871). Bu düğüne çeşitli ülkelerden katılanların sayısının çokluğu ve getirilen hediyelerin zenginliği bu düğünün önceki ve sonrakilerden çok farklı olduğunu göstermektedir. Bu şenlikten önceki en büyük şenlik, 1539 yılında Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın Rüstem Paşa ile evlendiği düğündür. Bu düğünde Kanunî'nin şehzadeleri Bayezid ve Cihangir sünnet edilmişlerdir. Bu düğünde İran ve Türkistan'dan elçi ve hediye geldiğine dair bir bilgimiz yoktur. 1582 Şenliğinden sonra yapılan en muhteşem şenlik ise 1675 yılında Padişah IV. Mehmed'in kız kardeşi Hadice Sultan'ın İkinci Vezir Mustafa Paşa ile evlilik ve Şehzade Mustafa ve Ahmed'in sünnet düğünüdür. Bazı Osmanlı tarihleri bu düğünde bazı elçilerin hediye sunduklarını yazmaktadır, ancak İran ve Türkistan Hanlıklarından elçi ve hediye gönderildiğine dair bir kayıt yoktur (Silahdâr, 1928, s. 645; Mehmed Raşid, 1282, C. I, s. 323). Bu düğünde devlet idarecileri ve ulema tarafından hediye edilen kitapların çok büyük kısmı Kur'an-

---

¹⁰ Mahrama: Sofraya mahsus işleme, keten destimal (Gökyay, 1986, s. 54).

¹¹ Kemha: Türlü renklerde Şam ipeği (Gökyay, 1986, s. 53).

¹² Kalıçe: Küçük halı, halı seccâde (Ayverdi, 2010, s. 610).

ı Kerim ve diğer dinî eserlerdir. Ancak Nizamî'nin Hamse'si, Mevlâna'nın Mesnevî'si, Hafız-ı Şirazi ve Şeyh Sadî'nin eserleri de hediyeler arasında yer almaktadır (Açıkgöz, 2019, s. 161-165).

Osmanlı Devleti'nin gücünü ve zenginliğini gösteren 1582 şenliğinin siyasî rekabetin bir vasıtası olduğu da anlaşılmaktadır. Bilhassa İran'la uzun süren savaşlar arasında yapılan bu düğüne Safevî Şahının gönderdiği mübalağalı hediyeler Osmanlı Devleti ile savaşları bitirmek isteyen İran tarafının isteğini göstermektedir. Önceki yıllarda Şah Tahmasb'ın en değerli kitaplarını "bize sulh gerek" diyerek Osmanlı'ya göndermesi açıkça bu durumu göstermektedir. Sonraki asırlarda artık bunlar kadar muhteşem şenliklere rastlamıyoruz. Bunun sebepleri arasında en mühimi devletin uzun süren savaşlarla iktisadî vaziyetinin bozulması olmalıdır. 1802 yılında Buhara Hanı'na name ile birlikte hediye gönderilmesi söz konusu olduğunda padişah III. Selim'in, hatt-ı hümayununda, "*hediye tertîb olunsun ve elçiye harçlık verilsin. Gerçi şân-ı devletdir lâkin bilmem nereden verilecek*" (Osmanlı, 1992, s. 104) demesi bu duruma işaret etmektedir.

Osmanlı kültürünün klasik çizgide standartlarının olduğu bu devirde bu şenlik estetik alanında da zirveyi teşkil etmiştir. Şenliği tasvir eden yerli ve yabancı şahitlerin yazdıkları bunu göstermektedir. Bu sunnet düğünü için bilhassa İran'dan gönderilen hediye kitaplar her iki ülkede İslâm kültür ve sanatında estetik bakımdan en yüksek dereceye ulaştığını göstermektedir. Hediye edilen kitapların İslâm medeniyetinde Türkçe şiirin zirvesini temsil eden Fuzulî, Ali Şir Nevayî gibi şairlerden, İslâm minyatür sanatının zirvesi kabul edilen Bihzad'ın eserlerinden seçilmesi estetik anlayışında ortaklığın ve yüksek zevkin göstergesidir. Kendisi de kitapları seven bir şair olan III. Murad'a hediye edilen kitapların onun bu zevkini dikkate alarak seçildiği anlaşılmaktadır (Reindl-Kiel, 2009, s.44). Culus merasimi ve barış görüşmeleri gibi başka vesilelerle Türkistan ve İran'dan gönderilen hediyeler arasında yer alan kitaplar, Türkistan ve İran saraylarının kültür seviyesi yanında bu alanda da rekabete işaret etmektedir. Bunun en bilinen misali Hüseyin Baykara'nın Herat'taki sarayında hizmet eden Ali Şir Nevayî'nin gazellerinin, nazire yazılması için Osmanlı sarayına gönderilmesidir (Çavuşoğlu, 1976, s. 79). Osmanlı şüara tezkireleri Herat'ta Devletşah'ın yazdığı tezkire ile Ali Şir Nevayî'nin yazdığı ilk Türkçe tezkire olan Mecâlisü'n-nefâis'i model olarak almışlardır. Anadolu'da ilk Tezkiretü-ş-şuarâ'yı yazan Sehî Bey bunu ifade etmiştir (İsen, 1997, s. 5-6, 17-18, 299). Türkiye kütüphanelerindeki Nevâyî yazmalarının çokluğu da bu konuda dikkati çekmektedir (Levend, 1958, s. 127-209). Karamanlı Nizâmî gibi bazı Osmanlı şairlerinin Çağatayca gazel yazdıkları bilinmektedir (Sertkaya, 1971, s. 172).

İran'dan hediye olarak gönderilen Firdevsî'nin Şehname'si, Genceli Nizamî'nin Hamse'si, Hafız Dîvanı, Molla Camî'nin Yusuf ile Züleyha'sı gibi eserlerin Osmanlı kültürünün ortak eserleri olması iki ülke arasındaki yakın temasların neticesinde olmuştur. Bu eserlerin ve benzerlerinin 1675 Şenliğinde Osmanlı idarecileri tarafından da hediye olarak seçilmesi (Hezarfen, 1998, s. 243; Reindl-Kiel, 2009, s. 82; Açıkgöz, 2019, s. 161-165) bu kültür yakınlığını gösteren delillerdendir. 1582 Şenliğinde, Özbek Hanı Abdullah Han'ın Osmanlı sarayına bir Osmanlı şairi olan Fuzulî'nin Şah u Geda mesnevîsini, İran Şahının da Fuzulî'nin Leyla vü Mecnun adlı eserini göndermesi kültür temasının ve yakınlaşmasının dikkate değer misalleridir.

İslâm medeniyetinin klasik eserlerinin hediyeler içerisinde büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu temaslar ve hediyeleşme İran ve Türkistan Türk kültürünün Osmanlı kültürüne tesirlerini kuvvetlendirerek ortak kültür değerlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Şirazlı Sadî'nin Bostan ve Gülistan adlı eserlerinin Osmanlı coğrafyasında en yaygın olarak okunan kitaplardan olması bunu gösterir. Osmanlı seçkinlerinin birbirlerine çeşitli vesilelerle Fars klasiklerini hediye olarak verdikleri bilinmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde on altıncı yüzyıl Safevî dönemine ait iki yüz adet kadar resimli elyazmasının bulunması da ortak kültürün bir göstergesi sayılabilir (Uluç, 2006, s. 474, 499-500). Timuroğulları ve Safevî saraylarında hizmet eden Heratlı minyatür sanatçısı Bihzad Osmanlı sanatçıları için de üstad kabul edilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran zaferiyle Tebriz'i fethinden sonra Şah İsmail'in sarayında çalışan Horasan ve Tebrizli nakkaşları İstanbul sarayına göndermesi ile Herat-Tebriz ve İstanbul nakkaşhâne üslûpları harmanlanmıştır. Osmanlı sanatında uzun bir dönem uygulanan saz yolu üslûbu, saray nakkaşhânesinde XVI. asrın ilk yarısında Tebrizli Şahkulu tarafından ortaya çıkarılmıştır (Derman, 2012, s. 66-67; Mahir, 2005, s. 121-122). Topkapı Sarayı'nda bulunan minyatürlü eserler Safevî tesirlerine dair zengin misaller vermektedir (Çağman vd., 1996, 132-148; İnal, 1973, s. 497-529).

Sonuç

Osmanlı düğün şenliklerinin devletin kuruluşundan itibaren gittikçe gösterişli bir hale geldiği ve bu şenliklerde verilen hediyelerin değerinin de her asırda arttığı görülmektedir. İlk devirlerde komşu beyliklerin ve Mısır gibi komşu bir Müslüman devletin hükümdarının şenliğe davet edildiği bilinmektedir. III. Murad'ın 1582 şenliğine ise dünyanın çeşitli ülkelerinin hükümdarlarının davet edildikleri anlaşılmaktadır. Davet edilen hükümdarların kıymetli hediyeler göndererek kendi devletlerinin gücünü gösterdikleri görülmektedir. Kaynaklarımızın verdikleri bilgilere göre, İran Şahı ve Özbek Hanı gibi İslâm ülkeleri hükümdarlarından gelen hediyeler arasında kendi

lkelerinin değerli halı ve kumaşları yanında kitaplar büyük bir yer tutmaktadır. Bunlar arasında bu ülkelerin ortak dinine ait kitap olan Kur'an-ı Kerim ilk sırayı almaktadır. Başka dinî kitaplar da gönderilmektedir. İslâm edebî kültürünün büyük temsilcileri Ali şir Nevayî, Genceli Nizamî, Fuzulî, Sadî-i şirazî ve Hafız-ı şirazî gibi şairlerin eserlerinin en çok hediye edilen kitaplar arasında yer aldıkları görülmektedir. Bu kitaplar kendi devirlerinin en yüksek estetik zevkini temsil eden tezhib ve minyatürlerle süsleniyordu. Osmanlı sanatkârlarının bu kitapların ve bunlarda görülen slpların tesirinde eserler ortaya koymaları hediyeleşmenin orta kültürü beslemedeki gücünü göstermektedir. Orta Asya kitap sanatlarının Osmanlı sanatlarındaki gelişmeyi nasıl hızlandırdığı bu kitapların incelenmesi ile görülmektedir. Sadî, Hafız gibi İnan şairlerinin eserlerinin bu şenliklerde Osmanlı idarecileri ve ilmiye mensupları tarafından da hediye olarak verilmesi ve sonraki asırlarda da ortak kültürün eserleri olarak yaygın olarak okunması hediyeleşmenin gücünü göstermektedir. Genceli Nizamî'nin Hamse'si gibi eserlerde ele alınan konuların Osmanlı şairleri tarafından yazılan kitaplarda tekrarlanması da bunu göstermektedir. İnan'dan gönderilen hediyeler arasında yer alan panzehir ise hükümdarların ve yakınlarının zehirlenme endişesi taşıdıklarını göstermektedir. Bunun için çeşitli vesilelerle gönderilen hediyeler arasında panzehir her zaman yer almaktadır. Gerek davetlilerin çokluğu ve getirdikleri hediyelerin miktarı ve değeri, gerekse düğünün 52 günlük süresi içinde yer alan gösteriler bu şenliğin, kaynakların belirttiği gibi Osmanlı şenliklerinin en muhteşemi olduğunu göstermektedir.

ıkar atışması: Yazar tarafından çıkar atışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- 📖 Topkapı Sarayı:
- 📖 TS.MA.d 154: Hazine-i Hümayun Defteri
- 📖 TS.MA.d 5649: Müfredat Defteri
- 📖 TS.MA.d 7856: Müfredat Defteri (iki defter)
- 📖 TS.MA.d 9614: Pışkeş Defteri
- 📖 Yayımlanmış Arşiv Vesikaları:
- 📖 Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları Arasındaki Mnâsebetlere Dair Arşiv Belgeleri (1680-1908 Yılları Arası). (1992). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi.

Yayınlar

- 📖 Açıköz, F. Ü. (2012). XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Açıköz, F. Ü. (2018). Osmanlı Devleti'nde Pîşkeş (XVII. Yüzyıl), *Turkish Studies*, 13 (24), 287-300.
- 📖 Açıköz, F. Ü. (2019). 154 Numaralı Pîşkeş Defterine Göre Padişah ve Şehzadelere Takdim Edilen İlmî Kitaplar (1675), *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/Özel, 2019, 155-168.
- 📖 Açıköz, F. Ü. (2020). Osmanlıda İktidarın Meşruiyeti Bağlamında 1582 Şenliğinde Esnaf Geçitleri, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/4, 1356-1368.
- 📖 And, M. (1959). *Kırk Gün Kırk Gece: Eski Donanma ve Şenliklerde Seyirlik Oyunları*. İstanbul: Taç.
- 📖 And, M. (1982). *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- 📖 And, M. (2019). 16. Yüzyılda İstanbul: Kent, Saray, Günlük Yaşam. İstanbul: Yapı Kredi.
- 📖 Arslan, M. (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- 📖 Arslan, M. (2000). 1675 Edirne Şenliği Üzerine Üç Önemli Eser ve Bu Eserlerdeki Hediyeler Bölümü, *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*. İstanbul: Kitabevi, 575-591.
- 📖 Arslan, M. (2002). Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü, *Türkler*. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca (Ed.). Ankara: Yeni Türkiye, 11, 871-886.
- 📖 Âşık Paşazâde. (2007). *Osmanoğullarının Tarihi, Tevârih-i Âl-i Osmân*. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç (Haz.). İstanbul: Gökkuşbe.
- 📖 Atasoy, N. (1973). III. Murad Şehinşahnamesi, Sünnet Düğünü Bölümü ve Philadelphia Free Library'deki İki Minyatürlü Sayfa. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Yıllığı*, V, 358-387.
- 📖 Atasoy, N. (1997). *Surname-i Hümayun: Düğün Kitabı*. İstanbul: Koçbank.
- 📖 Ayverdi, İ. (2010). *Kubbealtı Lugatı: Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.

- 📖 Babinger, F. (2003). Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı. Dost Körpe (Çev.). İstanbul: Oğlak.
- 📖 Baudier, M. Türklerin Padişâhı Büyük Senyör'ün Sarayı ile Saray Erkânına Dair Genel Tarih. Hikmet Geray (Çev.), TTK Tercüme D. N. 40/22.
- 📖 Boyraz, Ş. (1994). Surnâme-i Hümâyun'da Folklorik Unsurlar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- 📖 Boyraz, Ş. (1995). İlk Mensur Sûrnâme Müellifi: İntizâmî. Türklük Bilimi Araştırmaları, 1, 227-231.
- 📖 Çağman, F., Tanındı, Z. (1996). Remarks on Some Manuscripts from the Topkapi Palace Treasury in the Context of Ottoman-Safavid Relations. Muqarnas, 132-148.
- 📖 Chavannes, E. (2013). Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri, çev. Mustafa Koç, İstanbul: Selenge.
- 📖 Çavuşoğlu, M. (1976). Kanunî Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevâyî Tesiri Üzerine Notlar, Atsız Armağanı içinde (s. 75-90). İstanbul: Ötügen.
- 📖 Derman, F. Ç. (2012). Tezhip Sanatında Üslûplar ve Sanatkârları, TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (Cilt. 41, s. 65-68). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- 📖 Durmuş, T. I. (2014). Siyasi Rekabetin Bir Enstrümanı Olarak Ortaçağda Sanat. Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 12, 65-76.
- 📖 Durmuş, T. I. (2017). Surnamelerde Kaydedilen Hediye Kitaplar Üzerinden Osmanlı Edebi Hayatına Dair Düşünceler. Ahmet Kartal; Mehmet Mahur Tulum (Ed.). Mertol Tulum Kitabı içinde (s. 313-325). İstanbul: Sivrihisar Belediyesi.
- 📖 Ersan, M. (1999). Türkiye Selçuklularında Hediye ve Hediyeleşme I, Tarih İncelemeleri Dergisi, XIV, 65-77.
- 📖 Fatih Sultan Mehmed. (2018). Atam Dedem Kanunu: Kanunnâme-i Âl-i Osman, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul: Kronik.
- 📖 Gelibolulu Mustafa 'Âlî. (1996). Câmi'u'l-Buhur Der Mecâlis-i Sûr. Ali Öztekin (Edisyon kritik ve tahlil). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 Gerlach, S. (2007). Türkiye Günlüğü 1573 1576, I. Kemal Beydilli (Ed.). Türkis Noyan (Çev.). İstanbul: Kitap.
- 📖 Gökyay, O. Ş. (1986). Bir Saltanat Düğünü. Topkapı Sarayı Müzesi, Yıllık-1, İstanbul, 21-55.

- 📖 İnal, G. (1973). Şah İsmail Devrinden Bir Şehname ve Sonraki Etkileri. İ.Ü.E.F. Sanat Tarihi Yıllığı, V, 497-529.
- 📖 Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). Telhîsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân, haz. Sevim İlgürel (Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 İsen, M. (1997). Ötelere Bir Ses: Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler. Ankara: Akçağ.
- 📖 Karaca, F. (2007). Pîşkeş, TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (Cilt 34, s. 294-296.). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- 📖 Kâşgarlı Mahmud. (2013). Divanü Lûgat-it-Türk, çev. Besim Atalay. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 📖 Korkmaz, G. E. (2004). Sûrnâmelerde 1582 Şenliği. (Yayımlanmamış Master Tezi). Bilkent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Kütükoğlu, B. (1960). Şah I. Tahmasb'ın III. Murad'a Cülus Tebriki. İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, 11(15), 1-24.
- 📖 Leunclavius, J. (2019). Türk Milletinin Tarihi, Türkis Noyan (Çev.). İstanbul: Yeditepe.
- 📖 Levend, A. S. (1958). Türkiye Kitaplıklarındaki Nevai Yazmaları, TDAY Belleten, VI/127, 127-209.
- 📖 Mahir, F. B. (2005). Minyatür, TDV İslâm Ansiklopedisi içinde, (Cilt. 30, s. 118-123). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- 📖 Mau-Tsai, L. (2019). Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri, çev. Ersel Kayaoğlu, Deniz Banoğlu. İstanbul: Selenge.
- 📖 Mehmed Râşid. (1282). Tarih-i Râşid: Cilt III. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1282.
- 📖 Nizâmü'l-mülk (1982). Siyâset-nâme, haz. Mehmet Altay Köymen. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- 📖 Nutku, Ö. (1987). IV. Mehmet'in Edirne Şenliği (1675). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- 📖 Ocak, D. (2006). XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 📖 Oku, M. (2013) A Historical Study on the Royal Festivities in the Ottoman Empire: The Case of Circumcision Festival in 1582. (Dissertation). Graduate School Arts and Letters. Meiji University, Chiyoda.

- 📖 Oku, M. (2014). Sûr-ı Hümâyûn'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî Kültürü: 1530 Şenliği ile 1582 Şenliği'nin Mukayesesi, CIEPO 19: Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları, 937-944.
- 📖 Oku, M. (2017). Late Sixteenth-Century Procurement of Personnel and Material Necessities for the Sur-i Hümayun: The 1582 Ottoman Royal Festival in Istanbul, *Archivum Ottomanicum*, 34, 49-62.
- 📖 Özaba, F. (2020). Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Devleti ve Buhara Emirliği Arasındaki Hediyeleşme / In the Light of Archive Documents Gift Exchange Between Ottoman Empire and Bukhara Emirate. *Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 1, 197-215.
- 📖 Özdemir, M. (2016). Ferahi, Sûrnâme, Bir Özge Âlem. Ankara: Grafiker.
- 📖 Peçevî İbrahim Efendi. (1283). Târîh-i Peçevî: Cildi-i Sâni. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- 📖 Purgstall, J. V. H. (1985). Osmanlı Devleti Tarihi, C. VII, Mümin Çelik, Erol Kılıç (Haz.). İstanbul: Üçdal.
- 📖 Rahimov, E. (1995). Safevîlerin Türkiye'ye Hediye Gönderdiği Kitaplar. *Türk Kültürü*, 33(386), 344-352.
- 📖 Reindl-Kiel, H. (2009). Power and Submission: Gifting at Royal Circumcision Festivals in the Ottoman Empire (16th-18th Centuries), *Turcica*, 41, 37-88.
- 📖 Sertkaya, O. F. (1971). Osmanlı Şarhlerinin Çağatayca Şiirleri II, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 19, 171-184.
- 📖 Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa. (1928). Silahdâr Tarihi, I. cild (1065-1094). İstanbul: Devlet Matbaası.
- 📖 Stout, R. E. (1966). The Sur-i-Hümayun of Murad III: A Study of Ottoman Pageantry and Entertainment. (Dissertation). Ohio State University, Columbus.
- 📖 Tansuğ, S. (1993). Şenlikname Düzeni. İstanbul: Yapı Kredi.
- 📖 Tekin, T. (1998). Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk. İstanbul: Simurg.
- 📖 Terzioğlu, D. (1995). The Imperial Circumcision Festival of 1582: An Interpretation. *Muqarnas: An Annual on Islamic Art and Architecture*, 12, 84-100.
- 📖 Turan, A. N. (2002). Bir Pişkeş Defteri İçin, *OTAM*, 13, 59-74.

- 📖 Uluç, L. (2006). Türkmen Valiler Şirazlı Ustalar Osmanlı Okurlar: XVI. Yüzyıl Şiraz Elyazmaları. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- 📖 Uran, H. (1942). Üçüncü Sultan Mehmed'in Sünnet Düğünü. İstanbul: Kâatçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.
- 📖 Uzunçarşılı, İ. H. (1970). Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Extended Abstract

The weddings organized in the marriage of the daughters of the Ottoman sultans and the circumcisions of the princes aimed to show the magnificence and zeal of the Ottoman ruler to both his subjects and the rulers of the neighboring countries. Books are among the gifts sent from Turkestan and Iran on other occasions such as palace weddings, ceremonies and peace talks. The books chosen as gifts show the cultural level of the Turkestan and Iranian palaces. As a result of the close contacts between the two countries, the works of Fırdevsî's Şehname, Ganjali Nizami's Hamse, Hafız's Divan, and Molla Cami's books ensured cultural convergence. The fact that these books and similar ones were chosen as gifts by the Ottoman administrators in the 1675 Festival shows this. In the 1582 Festival, the Uzbek Khan Abdullah Khan's sending the Ottoman poet Fuzulî's Shah u Geda masnavi, and the Iranian Shah's Fuzulî's Leyla vü Mecnun sending to the Ottoman palace are remarkable examples of the cultural theme and rapprochement. In this article, guests from Turkistan and Iran and the gifts they bring to the palace wedding held in Istanbul in 1582 for Mehmed, the prince of Ottoman sultan Murad III, will be evaluated and it will be emphasized what these gifts mean in terms of political competition and cultural history.

The circumcision wedding organized by Murad III for his son Prince Mehmed is known as the most magnificent of the Ottoman weddings. Many states of Europe sent representatives to this festival. This festival, organized by Murad III for the circumcision of his son, Prince Mehmed, was in the 16th century. The famous historian of the century, Gelibolulu Mustafa Âlî, described it in verse and prose in his surname "Câmi'ü'l-Buhur Der Mecâlis-i Sûr". In Âlî's work, the gifts sent by foreign states to the Ottoman sultan are also written in detail. Accordingly, Uzbek Khan Abdullah Khan, Tatar Khan Muhammed Khan, Persian Shah Muhammed Huda-bende and his son Mirza Hamza Bin Huda-bende are also counted among those who sent gifts to the sultan.

The Qur'an and literary works occupy an important place among the gifts received from the rulers and administrators of Turkistan and Iran, in these festivals and other occasions such as enthronement congratulations. Gifting books

on such occasions is also an indicator of the competition between these countries. Cultural activities, including the patronage of art, stand out as an important element in the palaces that compete with each other in every field, and are supported by the competition for palace patronage in the fields of political struggle, literature, miniature and architecture. Undoubtedly, these gifts were very valuable for sultans such as Murad III, an artistic ruler who had a Turkish, Arabic and Persian divan. It is clear that those who sent these gifts took this issue into consideration. It is understood that such valuable gifts are seen as an occasion for peace as well as showing the high pleasure of the senders.

The books, which were given as gifts to the sultans, their relatives and high state administrators, provide valuable information in terms of understanding their cultural level and mentality of the period. The first of these books is the Quran. Other religious books such as Kitab-ı Buhari and classical works of Islamic culture poets and writers such as Nizami, Molla Cami, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Sadi, Hafiz are chosen as gifts. Firdevsi's Shahnameh is also seen among the gifts presented to the rulers. The absence of books among the gifts from Russia and the rulers of European countries is explained by the difference in language and culture. The books sent by rulers such as the Shah of Iran and the Uzbek Khan were also products of high pleasure in terms of calligraphy, illumination and bookbinding. These refer to the aesthetic level of both senders and receivers.

The abundance of Persian divans among the books donated to the Ottoman palace shows the power of Persian as a literary language and the value given by the Ottoman rulers to the works written in this language. The books, which are among the gifts sent from Turkestan and Iran on other occasions such as the festivals enthronement ceremony and peace talks held in Istanbul for Mehmed, the son of Murad III, in 1582, show the cultural level of the palaces of Turkestan and Iran and the political rivalry between these countries. provides valuable information. Sending gifts to each other also served to get closer in the field of culture between these countries. It is seen that the classical works of Islamic civilization have a great place in gifts. These contacts and gift giving strengthened the influence of Turkistan Turkish culture on Ottoman culture and laid the groundwork for the formation of common cultural values.